

CRISTIAN IONESCU
(România)

VASILE GH. POPA (1912-1976)
UN MARE FOLCLORIST ROMÂN

Abstract

The priest, teacher and writer G. Vasile Popa can be considered the last great Romanian folklorist, a brilliant continuer of the folklore gatherers such as Artur Gorovei, I. G. Sbiera, Elena Sevastos, S. FI. Marian and others. Unsurpassed expert of popular traditions, Vasile Gheorghe Popa was a personality of the cultivated literature, marked by a tragic destiny which didn't allow him to show the best of his talent. But nevertheless he left important creations, the most remarkable are the epistolary novel „The grandmother”, finished in 1973 and published posthumously at the publishing house *Junimea*, after 35 years, due to the help of Cezar Ivănescu. It is worth remembering that the two volumes of memoirs, published in 2003 at the publishing house of the Cultural Centre „Dunărea de jos” from Galați, entitled „From childhood”, a reference work to the image of the Moldovan village during the years that followed World War One, *Discussions with Vasile Lovinescu*, the masterpiece *The folklore of the Upper Country* and many other works.

Enigma unui manuscris

Vasile G. Popa este un nume aproape necunoscut marelui public.

Mărturisesc că nici eu nu auzisem de Vasile Gh. Popa până în dimineața acelei zile din primăvara anului 2009, când am descoperit în fața ușii de la intrare un sac ce conținea câteva sute de foi dactilografiate.

Prima reacție a fost să arunc acea maculatură la gunoi, convins că este o glumă proastă a unuia din vecinii mei dar, sunând la cea mai apropiată ușă, am aflat că sacul mi-a fost lăsat de „domnul Vasile”, cântărețul de la biserica Precupeții Noi, situată în capătul străzii Caragea Vodă.

Curiozitatea m-a determinat să răscolesc prin sacul menajer, scoțând la lumină un manuscris vechi de câteva decenii, o culegere de folclor din nordul Moldovei realizată de profesorul Vasile Gh. Popa.

L-am căutat imediat pe „domnul Vasile”, care mi-a dezvăluit prima parte din misterul acestui manuscris. Materialul aparținuse unei profesoare, Maria Luiza Ungureanu, decedată cu mulți ani în urmă și fusese abandonat la gunoi de cei care s-au mutat în locuința acesteia din strada Aurel Vlaicu, 125.

Având alte preocupări în acel moment, am pus deoparte manuscrisul ce se afla într-o stare deplorabilă, cu intenția de a-l ordona și studia mai târziu, uitând ulterior de existența sa. După aproximativ un an, discutând cu editorul George Călin,

am vorbit despre vechiul manuscris și despre autorul culegerii de folclor, fiind sfătuit să mă adresez Institutului de Etnografie și Folclor, situat în apropierea locuinței mele, pe strada Take Ionescu.

Înainte de a mă prezenta la Institutul menționat, am deschis calculatorul și am citit pe internet o serie de informații care au clarificat ceva din enigma manuscrisului, descoperind că, în urmă cu 27 ani, la Editura Minerva din București se editase o culegere de folclor, a profesorului Vasile Gh. Popa din Fălticeni, ediție ordonată și prefată de Maria Luiza Ungreanu.

Conștient că documentul aflat în posesia mea ar trebui restituit celor care l-au publicat, am descoperit că Editura Minerva își încetase activitatea în anul 2002, activele sale fiind preluate de Megapress Holding din Chișinău.

Din acest moment, m-am implicat afectiv în acțiunea de revalorificare a textelor culese la mijlocul secolului trecut, oferind noilor generații de cititori posibilitatea cunoașterii acestor bijuterii folclorice. Sfătuit de doamna acad. dr. Simona Ispas, director al Institutului de Etnografie și Folclor, am realizat xerocopiarea celor peste 1000 de file, insistând pe accentuarea contrastului paginilor ilizibile și reconstituirea celor deteriorate, după care am mers la sediul Academiei Române, prezentând domnilor Nicolae Iliescu și Marian Lupașcu manuscrisul original împreună cu informațiile culese.

Cu ocazia acestor întâlniri am realizat că sunt în posesia unui manuscris autentic, deosebit de valoros, ce se impune a fi reeditat, în situația în care se va găsi un sponsor generos. Interesul față de manuscris a crescut și mai mult din momentul când au fost descoperite creațiile populare culese de elevul Nicolae Labiș, viitorul mare poet, de la sătenii din comunele Mălini, Baia și Boroaia în anul 1951, ceea ce m-a determinat să-l consult pe profesorul univ. Valeriu Râpeanu și pe câțiva redactori experimentați, apelând, în acest sens, la doamna Lucia Crăciun, de la Editura Fundației PRO și domnul Alexandru Skultety, de la Editura Humanitas.

Mărturisesc că în tot acest timp m-am atașat afectiv de personalitatea lui Vasile Gh. Popa, găsind unele similitudini cu cea a tatălui meu, preotul Ioan N. Ionescu. Născuți în anul 1912, ambii au studiat teologia la Cernăuți, fiind, probabil, colegi de promoție, hirotonisiți ca preoți în anul 1939.

Cine a fost Vasile Gh. Popa?

Originar din „Țara de Jos” a Moldovei, fiu de modești țărani podgoreni din satul Mălureni, comuna Nicorești, județul Tecuci, Vasile Gh. Popa s-a născut la 23 noiembrie 1912. Rămas orfan de ambii părinți și înfiat de fratele tatălui său, urmează primele patru clase în satul de adopție, Fântâni, după care este înscris la Seminarul Teologic „Sfântul Apostol Andrei” de la Galați.

Între 1933 și 1939 este student al prestigioasei Facultăți de Teologie din Cernăuți. La absolvire se căsătorește cu Eva Varganici, provenită dintr-o familie de preot, și își începe cariera preoțească la Sighetul Marmăției și prin părțile Botoșanilor.

După șapte ani renunță singur la preoție, fără a fi caterisit, stabilindu-se la Fălticeni ca profesor de română și latină la Liceul „Nicu Gane”, ajungând în decurs de doi ani directorul acestei instituții de învățământ.

Pasiunea sa pentru folclor, născută încă din timpul preoției, s-a transmis elevilor săi, printre care se număra și Nicolae Labiș, școlarul în vârstă de 16 ani, pregătit de Vasile Gh. Popa pentru a participa la Concursul național de **poezie, la care a obținut premiul I pe țară.**

În decurs de un sfert de secol, între 1945 și 1970, Vasile Gh. Popa, singur sau împreună cu elevii de la liceul fălticenian, va culege, direct de la țărani, mii de creații populare, dintre cele mai diverse forme de exprimare epică: balade și doine, cântece de dragoste și dor, de jale, urât și noroc, bocete, blesteme, cântece de haiducie sau cătănie, scrisori, cântece satirice și de petrecere, colinde, proverbe, zicători sau ghicitori, teatru popular etc., toate fiind grupate în șapte masive caiete, ceea ce m-a determinat să-l consider ultimul mare folclorist român, continuator strălucit al culegătorilor de folclor Artur Gorovei, I. G. Sbierea, Elena Sevastos, S. FI. Marian și alții.

Este, cu siguranță, cea mai impresionantă colecție de creații populare din Bucovina și nordul Moldovei, intitulată generic „Folclor din Țara de Sus”.

Puțini sunt cei care știu că activitatea sa de culegător a fost întreruptă timp de cinci ani din cauza unei condamnări. Arestat în anul 1959 pentru mai vechile sale simpatii politice, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică, fiind eliberat în urma amnistiei din 1964. În toată această perioadă de detenție s-a aflat alături de alți deținuți politici cunoscuți cum au fost Petre Țuțea, Vasile Voiculescu, Constantin Gane, Radu Gyr etc.

Cunoscător neîntrecut al tradițiilor populare, Vasile Gh. Popa a fost și o personalitate a literaturii culte, marcat de un destin tragic ce nu i-a permis să se afirme pe măsura talentului său. Din cauza situației politice și a cenzurii acelor timpuri, a preferat să scrie literatură pentru copii, cea mai edificatoare creație fiind romanul epistolar „Bunica”, terminat în 1973 și publicat postum, după 35 ani, la Editura Junimea, în îngrijirea lui Cezar Ivănescu.

Cu un an înainte de a părăsi această lume, preotul, profesorul și scriitorul Vasile Gh. Popa a dăruit urmașilor săi două volume de amintiri, publicate în anul 2003 la Editura Centrului Cultural „Dunărea de jos” din Galați, cu titlul „Din copilărie”, lucrare de referință a imaginii satului moldovenesc din anii ce au urmat Primului Război Mondial.

Vasile Gh. Popa a fost un prieten apropiat și admirator al germanistului Virgil Tâmpeanu, discuțiile cu acesta constituind tema unei lucrări postume apărute în 1998 la Editura „Grai și suflet” din București.

În ultimul său an de viață, V. Gh. Popa a ținut să consemneze și momentele de comuniune spirituală trăite alături de alt prieten, Vasile (Lala) Lovinescu.

Nepot al marelui critic literar Eugen Lovinescu și frate al dramaturgului Horia Lovinescu, Lala Lovinescu era considerat „prințul științelor esoterice”, autorul lucrării „Al patrulea hagialăc” ce tratează universul romanului „Craii de Curtea Veche” scris de Mateiu Caragiale. Aceste ultime „Mărturii” au fost tipărite postum, la Editura Arianda, cu contribuția doctorului Vasile V. Popa (Guju) din Galați, fiul autorului.

Reproduc un fragment din articolul publicat cu această ocazie de criticul Grigore Elisei în „Dacia Literară”, numărul din iunie 2009.

„Convorbirile cu Vasile Lovinescu”, de Vasile Popa, este o carte tulburător mărturisitoare despre oameni și vremuri ce au ajuns a fi istorie”.

Cu peste trei decenii înainte de apariția acestor rânduri, în ziua de 18 iulie 1976, preotul Vasile Gh. Popa murea la Spitalul Filaret din București, lăsând în urma sa capodopera „Folclor din Țara de Sus” și alte numeroase lucrări.

Mormântul marelui folclorist se află la Fălticeni, în cimitirul Opișeni.

În urma unor îndelungate și minuțioase căutări, l-am descoperit la Galați pe fiul său, medicul Vasile V. Popa. L-am invitat la București și i-am prezentat unicul exemplar original al manuscrisului, cerându-i permisiunea de a mă implica în reeditarea acestor miraculoase creații populare bucovinene.

Cele expuse mai sus se doresc atât un epilog al vieții și creației marelui om, cât și o prefață a viitoarei ediții din culegerea „Folclor din Țara de Sus”.